

DOI : 10.33274/2079-4819-2024-81-2-95-106

JEL : L83, Q20, O52

УДК 338.486.41:(334.484:(004+502.12):061.1ЄС)(045)

Горіна Г. О.,
доктор екон. наук,
професор

Донецький національний університет економіки і
торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна
e-mail: gorina@donnuet.edu.ua

Чернега О. Б.,
доктор екон. наук,
професор

e-mail: chernega@donnuet.edu.ua

Кожухова Т. В.
доктор екон. наук,
професор

e-mail: kozhuhova@donnuet.edu.ua

МОНІТОРИНГ ЗЕЛЕНОГО ПЕРЕХОДУ ТУРИСТИЧНОЇ ЕКОСИСТЕМИ ЄС

UDC 338.486.41:(334.484:(004+502.12):061.1ЄС)(045)

Gorina G. O.,
Grand PhD in Economic sciences,
Professor

Mykhailo Tuhun-Baranovskyi Donetsk National
University of Economics and Trade,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: gorina@donnuet.edu.ua

Chernega O. B.,
Grand PhD in Economic sciences,
Professor

e-mail: chernega@donnuet.edu.ua

Kozhukhova T. V.,
Grand PhD in Economic sciences,
Professor

e-mail: kozhuhova@donnuet.edu.ua

MONITORING OF THE EUROPEAN TOURISM ECOSYSTEM GREEN TRANSITION

Мета. Метою статті є здійснення моніторингу зеленого переходу туристичної екосистеми ЄС та визначення досягнутого прогресу з підвищення стійкості туризму ЄС з територіальною деталізацією.

Методи. Для досягнення окресленої мети використовувалися такі методи емпіричного та теоретичного дослідження як літературний огляд, теоретичне узагальнення (зادля виявлення, збирання та аналізу сучасних досліджень з екологізації та сталого розвитку туризму), статистичне дослідження, а саме побудова та аналіз рядів динаміки (зadля визначення досягнутого прогресу з підвищення стійкості туризму ЄС з територіальною деталізацією за допомогою гармонізованих даних і показників EU Tourism Dashboard), табличний метод, візуалізація даних (для наочного зображення та групування статистичного матеріалу, візуалізації теоретичних положень).

Результати. Здійснено моніторинг зеленого переходу туристичної екосистеми ЄС за допомогою гармонізованих даних і показників Інформаційної панелі ЄС з туризму, що дозволило визначити позитивні та негативні зміни індикаторів за пріоритетним напрямом «Зелений перехід, а саме: 1) за індикатором «Інтенсивність викидів повітряного транспорту» наявна загальна по ЄС-27 поступова тенденція зменшення середньої кількості викидів CO₂ на одного авіапасажира; 2) за індикатором «Інтенсивність викидів парникових газів у сфері туризму» встановлено хвилеподібне коливання досліджуваного показника, з чергуванням піків та спадів та загальне його зменшення, що вказує на скорочення внеску туристичної екосистеми у викиди парникових газів і забруднення повітря; 3) за індикатором «Інтенсивність енергоспоживання у сфері туризму» зафіксовано збільшення

© Горіна Г. О., Чернега О. Б., Кожухова Т. В.

енергоспоживання туристичною екосистемою, що вказує на зменшення енергоефективності сектору; 4) за індикатором «Частка поїздок потягом» виявлено низьке використання туристами та подорожуючими екологічно чистих засобів пересування в межах ЄС-27, проте з несуттєвим приростом; 5) за індикатором «Якість води для купання» спостерігається висока частка місць для купання, які класифікуються як «відмінні» у туристичній екосистемі ЄС-27, проте спостерігається незначне зменшення показника; 6) за індикатором «Залежність туризму країни від віддалених міжнародних ринків» встановлено невисоку залежність туристичної екосистеми ЄС-27 від іноземних туристів, які прибули з географічно віддалених дестинацій; 7) за індикатором «Екологічні маркування» виявлено від'ємну тенденцію щодо запровадження екологічного маркування EMAS або EU Ecolabel в ЄС-27.

Ключові слова: зелений перехід, сталий розвиток, європейська туристична екосистема, ЄС, перехідний шлях для туризму, міжнародний туризм.

Постановка проблеми. ЄС є однією із найвідоміших та найвідвідуваних туристичних дестинацій у всьому світі завдяки своєму природному різноманіттю, культурній спадщині та розвиненій туристичній інфраструктурі. Політика ЄС у галузі туризму спрямована на збереження позицій Європи як провідної глобальної дестинації, а також подальше її перетворення на стійку туристичну екосистему. Як і для інших екосистем, оновлення індустріальної стратегії ЄС підкреслило необхідність подальшого прискорення зеленого переходу та підвищення стійкості туризму ЄС. Здійснення моніторингу зеленого переходу туристичної екосистеми ЄС та визначення досягнутого прогресу з підвищення стійкості туризму ЄС з територіальною деталізацією дозволить визначити ступінь активізації запроваджених змін та окреслити започатковані тенденції.

Актуальність запропонованого дослідження підкреслюється необхідністю вивчення досвіду ЄС та подальшого його запозичення для України, особливо в контексті повоєнного відновлення туристичної галузі з урахуванням сучасних практик управління сталим розвитком туризму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання сталого розвитку туризму в цілому, а також його екологізація широко досліджено у працях вітчизняних науковців. Так, Брич В., Галиш Н. досліджують аспекти впровадження сталого розвитку туризму як цілеспрямованого впливу на процеси формування і підтримки туристично-рекреаційного середовища в

інтересах суспільства [1]. Осітнянко Д., Примак Т. доходять висновку, що використовуючи принципи концепції сталого розвитку, туризм може не лише подолати труднощі, але й виступити у ролі локомотиву, який виведе інші галузі на шлях сталого розвитку [2]. Зінчук Т., Усюк Т. на підставі проведеного дослідження стверджують, що зелений туризм може стати рушійною силою економічного зростання сільських територій, мотиватором зайнятості, чинником збереження сільської культури та традицій певної місцевості, а також доводять наявність зв'язку між зеленим туризмом і забезпеченням національної безпеки (економічної, екологічної, соціально-культурної, інтелектуальної, енергетичної) через його найхарактерніші пріоритети розвитку [3]. Атамчук З.А. досліджує потенціал сталого розвитку туризму на основі принципів, направлених на досягнення гармонії між ростом економічних показників, стабільністю в соціальній сфері, охороною довкілля, забезпеченні миру та безпеки як важливих критеріїв трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії країн ЄС та вироблення орієнтирів сталого і конкурентоспроможного розвитку туризму України на шляху до євроінтеграції [4]. Подлепіна П. досліджує структурно-логічні основи сталого розвитку на засадах синергії щодо використання туристичного потенціалу, визначає сутність і головні принципи сталого розвитку туризму в країнах, що розвиваються [5]. Кожухова Т.В., Горіна Г.О. здійснюють аналіз теоретико-

методологічних засад зеленого та цифрового переходу європейської туристичної екосистеми в контексті впровадження оновленої індустріальної стратегії ЄС [6], досліджують критерії, програми, переваги і проблеми у сфері сертифікації сталого розвитку європейського готельного бізнесу [7]. Горіна Г.О. узагальнює та здійснює аналіз ініціатив міжнародних туристичних організацій із управління сталим розвитком туризму [8]. Грабар М., Пригара О. здійснюють аналіз основних підходів до екологізації туризму в Україні, раціонального використання природних туристичних ресурсів, визначення шляхів реалізації ідей сталого розвитку в туризмі та основних завдань, які стоять перед учасниками туристичного бізнесу [9]. Соловій І.П., Адамовський О.М., Дубовіч І.А. пропонують теоретико-методичні та практичні рекомендації щодо розвитку сталого туризму в Україні [10].

Низка практичних та аналітичних звітів міжнародних та регіональних туристичних асоціацій та організацій висвітлюють різноманітні аспекти сталого розвитку туризму. Так, практичний посібник «Впровадження сталого туризму: рамки та інструментарій» (Sustainable Tourism Implementation: Framework and Toolkit) [11] від Європейської туристичної комісії містить інформацію призначену для європейських національних туристичних організацій для підтримки зусиль із розробки національних підходів, які сприяють розвитку сталого туризму. «Рекомендації політики з підтримки кліматичних дій від національних туристичних адміністрацій» (Policy Guidance to Support Climate Action by National Tourism Administrations) [12], розроблені Світовою туристичною організацією, покликає надавати допомогу державним установам, що займаються туризмом, у розробці політики та ініціатив, які підтримуватимуть перехід сектора до низьковуглецевої економіки. Окремий цикл публікацій Світової туристичної організацій присвячений мінімізації та усуненню використання пластику в туристичній екосистемі, переходу на моделі повторного використання та використання багаторазової, переробленої або компостної

пластикової упаковки та предметів в туризмі. Основними серед них є «Методологія вимірювання пластмаси для постачальників послуг розміщення» (The GTPI Plastics Measurement Methodology for Accommodation Providers) [13], «Боротьба із забрудненням одноразовими пластиковими виробами: підхід життєвого циклу - ключові ідеї для туристичного бізнесу» (Addressing Pollution from Single-Use Plastic Products: A Life Cycle Approach - Key Messages for Tourism Businesses) [14], «Рекомендації щодо продовження вжиття заходів щодо боротьби із забрудненням пластиком під час COVID-19» (Recommendations to Continue Taking Action on Plastic Pollution During Covid-19) [15] та інші. Широкий спектр звітів, дорожніх карт і настанов щодо сталого туризму пропонує Світова рада з туризму та подорожей, ключовими серед яких є «Дорожня карта Net Zero для подорожей і туризму» (A Net Zero Roadmap for Travel and Tourism) [16, 17], «На шляху до сталого розвитку: вплив обов'язкової звітності на подорожі та туризм» (Navigating the Sustainability Journey: The Impact of Mandatory Reporting on Travel & Tourism) [18], «Звіт про вплив глобального туризму на довкілля» (The Environmental Impact of Global Tourism Report) [19] тощо.

Віддаючи належне внеску науковців у розбудову питань сталого, екологічного розвитку туризму, слід зауважити, що у вітчизняній науковій літературі відсутні дослідження з моніторингу зеленого переходу туристичної екосистеми ЄС, а практичні та аналітичні звіти міжнародних та регіональних туристичних асоціацій та організацій висвітлюють, переважно, методологічні аспекти та настанови. Дослідження та поширення досвіду ЄС з розвитку туристичної екосистеми на засадах зеленого переходу є актуальним науковим та прикладним завданням, з огляду на необхідність пошуку ефективних інструментів, здатних забезпечити економічну та екологічну стійкість повоєнного відновлення туристичної галузі України.

Мета статті. Метою статті є здійснення моніторингу зеленого переходу туристичної екосистеми ЄС та визначення

досягнутого прогресу з підвищення стійкості туризму ЄС з територіальною деталізацією.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою збереження позицій Європи як провідного глобального туристичного напрямку та перетворення Європи на стійку дестинацію, враховуючи також соціальні та екологічні аспекти, було розроблено Перехідний шлях для туризму (Transition pathway for tourism), створений відповідно до оновленої індустріальної стратегії ЄС. Основні положення документу було опубліковано Європейською комісією 4 лютого 2022 року та визначено 27 сфер заходів для переходу на зелені та цифрові технології та підвищення стійкості туризму ЄС [20]. 1 грудня 2022 року Рада ЄС прийняла Європейський порядок денний для туризму до 2030 року (European Agenda for Tourism 2030). Порядок денний ґрунтується на перехідному шляху для туризму та включає багаторічний робочий план із заходами, які мають вжити країни ЄС, Європейська комісія і зацікавлені сторони в туризмі [21]. Паралельно було розроблено Інформаційну панель ЄС з туризму (EU Tourism Dashboard) як флагманський інструмент ЄС, спрямований на спостереження за екологічними, цифровими та соціально-економічними аспектами туризму за допомогою гармонізованих даних і показників для європейських туристичних дестинацій на рівні країн та регіонів [22].

Згідно Багаторічного робочого плану Європейського порядку денного для туризму до 2030 року пріоритетному напрямку «Зелений перехід» відповідають наступні дії: 1) покращення циркулярності туристичних послуг; 2) підтримка зеленого переходу туристичних компаній і малого та середнього бізнесу; 3) дослідницькі та інноваційні проекти та пілотні проекти з циркулярного та сталого туризму. У той же час індикаторами пріоритетного напрямку «Зелений перехід» Інформаційної панелі ЄС з туризму є: 1) інтенсивність викидів повітряного транспорту; 2) інтенсивність викидів парникових газів у сфері туризму; 3) інтенсивність енергоспоживання у сфері

туризму; 4) частка поїздок потягом; 5) якість води для купання; 6) залежність туризму країни від віддалених міжнародних ринків; 7) екологічні маркування.

Співвідношення дій Багаторічного робочого плану Європейського порядку денного для туризму до 2030 р. та індикаторів Інформаційної панелі ЄС з туризму за пріоритетним напрямом «Зелений перехід» візуалізовано в табл. 1.

Задля моніторингу зеленого переходу туристичної екосистеми ЄС проаналізуємо динаміку змін індикаторів Інформаційної панелі ЄС з туризму за пріоритетним напрямом «Зелений перехід» за визначеними показниками. Слід зауважити, що по запропонованим індикаторам наявні данні за різний проміжок часу, що можна визначити як обмежуючий фактор дослідження, проте який не заважає здійснити загальну оцінку та визначити поточні тенденції.

Данні за індикатором «Інтенсивність викидів повітряного транспорту» в Інформаційній панелі ЄС з туризму присутні за період 2019-2023 рр. та дозволяють визначити загальну по ЄС-27 поступову тенденцію зменшення середньої кількості викидів CO₂ на одного авіапасажира. Так, інтенсивність викидів повітряного транспорту станом на 2023 р. становила 91,28 кг CO₂ на пасажира, що на 14,64% (15,65 кг CO₂ / пасажир) менше ніж у 2019 р. Тенденцію до зменшення було розпочато у 2020 р., що безумовно пов'язано з COVID-19, проте зменшення викидів продовжилось у 2023 р., який вважається роком відновлення туристичної екосистеми ЄС до допандемічного рівня.

Данні за індикатором «Інтенсивність викидів парникових газів у сфері туризму» присутні за період 2019-2022 рр. та дозволяють встановити хвилюподібне коливання досліджуваного показника, з чергуванням піків (2019 р., 2021 р.) та спадів (2020 р., 2022 р.) та загальне його зменшення на 21,63% (14,18 тонн CO₂-екв / млн євро) за досліджуваний період.

Таблиця 1

Співвідношення дій Багаторічного робочого плану Європейського порядку денного для туризму до 2030 р. та індикаторів Інформаційної панелі ЄС з туризму за пріоритетним напрямом «Зелений перехід» (складено авторами за даними [21, 22])

Багаторічний робочий план Європейського порядку денного для туризму до 2030 року	Інформаційна панель ЄС з туризму		
	Індикатори за пріоритетним напрямом «Зелений перехід»	Джерело походження інформації	Одиниці виміру
1. Покращення циркулярності туристичних послуг. 2. Підтримка зеленого переходу туристичних компаній і малого та середнього бізнесу. 3. Дослідницькі та інноваційні проекти та пілотні проекти з циркулярного та сталого туризму.	1. Інтенсивність викидів повітряного транспорту	Eurocontrol, Eurostat	кг CO ₂ / пасажир
	2. Інтенсивність викидів парникових газів у сфері туризму	Eurostat	тонн CO ₂ -екв / млн євро
	3. Інтенсивність енергоспоживання у сфері туризму		TJ / млн євро
	4. Частка поїздок потягом		%
	5. Якість води для купання	EEA	%
	6. Залежність туризму країни від віддалених міжнародних ринків	Eurostat	%
	7. Екологічні маркування	EMAS, EU Ecolabel.	кількість

Данні за індикатором «Інтенсивність енергоспоживання у сфері туризму» наявні за період 2019-2021 р. та свідчать про збільшення енергоспоживання туристичною екосистемою на 0,4 ТДж/ млн євро, що становить 16,95%.

Данні за індикатором «Частка поїздок потягом» наявні за період 2019-2022 р. та свідчать про низьке використання туристами та подорожуючими екологічно чистих засобів пересування в межах ЄС-27. Проте слід відзначити несуттєвий приріс показника на 0,01% за аналізований період.

Данні за індикатором «Якість води для купання» наявні за період 2019-2023 р. та вказують на високу частку місць для купання, які класифікуються як «відмінні» у туристичній екосистемі ЄС-27, проте спостерігається незначне зменшення показника з 85,53% у 2019 р. до 84,4% у 2023 р. (відхилення становить -1,13%).

Данні за індикатором «Залежність туризму країни від віддалених міжнародних

ринків» наявні за період 2019-2023 р. та вказують на суттєве реагування значень показника на карантинні обмеження, пов'язані з COVID-19, оскільки у 2020-2021 рр. було зафіксоване суттєве зменшення залежності туристичної екосистеми ЄС-27 від іноземних туристів з віддалених країн. В цілому залежність туристичної екосистеми ЄС-27 від віддалених міжнародних ринків, тобто іноземних туристів, які прибули з географічно віддалених дестинацій, можна інтерпретувати як невисоке, оскільки пікове значення індикатора знаходиться на рівні 12,42%.

Данні за індикатором «Екологічні маркування» наявні за період 2022-2023 р. та демонструють від'ємну тенденцію щодо запровадження екологічного маркування EMAS або EU Ecolabel в ЄС-27, оскільки спостерігається зменшення кількості закладів розміщення з екомаркуванням з 653 од. у 2022 р. до 640 од. у 2023 р. (відхилення становить -1,19%).

Таблиця 2

Динаміка зміни індикаторів Інформаційної панелі ЄС з туризму за пріоритетним напрямом «Зелений перехід» у ЄС 27 (складено авторами за даними [22])

№	Індикатори за пріоритетним напрямом «Зелений перехід»	2019	2020	2021	2022	2023	Абсолютні зміни	Темпи приросту, %	
1	Інтенсивність викидів повітряного транспорту, кг CO ₂ / пасажир	106,93	157,65	140,54	103,16	91,28	-15,65	-14,64	
2	Інтенсивність викидів парникових газів у сфері туризму, тонн CO ₂ -екв / млн євро	65,57	24,46	76,02	51,39	н/д	-14,18	-21,63	
3	Інтенсивність енергоспоживання у сфері туризму, ТД / млн євро	2,36	3,12	2,76	н/д	н/д	0,4	16,95	
4	Частка поїздок потягом, %	0,14	0,12	0,13	0,15	н/д	0,01		
5	Якість води для купання, %	85,53	84,21	84,83	85,09	84,4	-1,13		
6	Залежність туризму країни від віддалених міжнародних ринків, %	12,42	6,41	5,83	10,54	11,89	-0,53		
7	Екологічні маркування, од.	н/д	н/д	н/д	653	640	-13	-1,99	

*

Здійснено більш детальний територіальний аналіз індикаторів за пріоритетним напрямом «Зелений перехід».

Інтенсивність викидів повітряного транспорту. Показник є оцінкою середньої кількості викидів CO₂ на одного авіапасажира в країні. Він розраховується шляхом ділення кількості CO₂, що викидається всіма пасажирськими рейсами, на кількість пасажирів протягом року. Обсяги викидів і кількість авіапасажирів пов'язані з аеропортом вильоту. Таким чином, показник враховує для кожного аеропорту як мешканців, які вилітають у туристичне місце, так і туристів, які повертаються додому. Нижчі значення показника вказують на менші викиди на одного пасажира.

Станом на 2023 р. до п'ятірки країн ЄС, які є лідерами за інтенсивністю викидів повітряного транспорту можна віднести Німеччину – 113,91 кг CO₂ на пасажира, Нідерланди – 121,55 кг CO₂ на пасажира, Фінляндію – 122,47 кг CO₂ на пасажира та Францію – 127,89 кг CO₂ на пасажира. До п'ятірки країн ЄС з найменшою інтенсивністю викидів повітряного транспорту відносяться Латвія – 43,39 кг CO₂ / пасажир, Хорватія – 56,67 кг CO₂ / пасажир, Естонія – 57,06, Мальта – 57,09 та Румунія – 57,72. Потрібно також відзначити, що загальною тенденцією для всіх країн ЄС за період 2019-2023 рр. є зменшення інтенсивності викидів повітряного транспорту за виключенням Словаччини

(абсолютний приріст склав 44,38 кг CO₂ на пасажира, темп приросту дорівнював 276,17%) та Фінляндії (абсолютний приріст – 9,49 кг CO₂ на пасажира, темп приросту – 8,40%). Найбільш інтенсивне зменшення досліджуваного індикатору за період 2019-2023 рр. у Люксембурзі та Латвії, від'ємний темп приросту по цим країнам склав 32,24% та 29,03%.

Інтенсивність викидів парникових газів у сфері туризму. Показник вимірює інтенсивність викидів парникових газів туристичною екосистемою. Він розраховується шляхом ділення загальної кількості викидів парникових газів у тонах CO₂-еквіваленту на валову додану вартість (у мільйонах євро у постійних цінах 2015 року) у секторах NACE, які є частиною екосистеми туризму. Розглядаються наступні парникові гази: CO₂ і N₂O, CH₄, HFC, PFC, SF₆, NF₃, усі в еквіваленті CO₂. Нижчі значення показника вказують на менший внесок туристичної екосистеми у викиди парникових газів і забруднення повітря.

Станом на 2022 р. до п'ятірки країн ЄС, які є лідерами за інтенсивністю викидів парникових газів туристичною екосистемою можна віднести Словенію – 84,84 тонн CO₂-екв / млн євро, Словаччину – 94,4 тонн CO₂-екв / млн євро, Бельгію – 101,46 тонн CO₂-екв / млн євро, Румунію – 127,24 тонн CO₂-екв / млн євро Польщу – 163,09 тонн CO₂-екв / млн євро. До п'ятірки країн ЄС з найменшим внеском туристичної екосистеми у викиди парникових газів і забруднення

повітря відносяться Греція – 12,13 тонн CO₂-екв / млн євро, Швеція – 14,9 тонн CO₂-екв / млн євро, Австрія – 25,34 тонн CO₂-екв / млн євро, Португалія – 31,23 тонн CO₂-екв / млн євро та Люксембург – 31,52 тонн CO₂-екв / млн євро. Потрібно також відзначити, що попри загальну тенденцію для країн ЄС-27 за період 2019-2022 рр., а саме зменшення інтенсивності викидів парникових газів туристичною екосистемою, Швеція та Данія продемонстрували збільшення аналізованого показника. Так, у Швеції абсолютний приріст склав 3,81 тонн CO₂-екв / млн євро (темп приросту – 34,36%), у Данії абсолютний приріст дорівнював 2,06 тонн CO₂-екв / млн євро (темп приросту – 5,83%). Найбільш інтенсивне зменшення досліджуваного індикатору за період 2019-2022 рр. у Греції, Люксембурзі та Португалії, від'ємний темп приросту по цим країнам склав 75,08%, 51,31% та 41,69% відповідно.

Інтенсивність енергоспоживання у сфері туризму. Показник вимірює енергоспоживання туристичної екосистеми. Він розраховується шляхом ділення загальної кількості енергії в тераджоулях (ТДж) на валову додану вартість (у мільйонах євро в постійних цінах 2015 року) у секторах НАСЕ, які є частиною індустриальної екосистеми туризму. Нижчі значення бажані, оскільки вони вказують на вищу енергоефективність.

Станом на 2021 р. до п'ятірки країн ЄС, які є лідерами за енергоспоживанням туристичної екосистеми є Фінляндія – 5,29 ТДж/ млн євро, Чехія – 5,88 ТДж/ млн євро, Литва – 6,55 ТДж/ млн євро, Португалія – 8,58 ТДж/ млн євро та Болгарія – 12,21 ТДж/ млн євро. До п'ятірки країн ЄС з найвищою енергоефективністю відносяться Греція – 1,28 ТДж/ млн євро, Іспанія – 1,28 ТДж/ млн євро, Швеція – 1,39 ТДж/ млн євро, Люксембург – 1,42 ТДж/ млн євро та Ірландія – 1,52 ТДж/ млн євро. Спільною тенденцією для країн ЄС-27 за період 2019-2021 рр. є збільшення енергоспоживання у сфері туризму, проте присутні країни, які продемонстрували енергоефективність та знизили енергоспоживання туристичних екосистем. Серед них Греція (абсолютний приріст склав -1,14 ТДж/ млн євро), Люксембург (-0,67 ТДж/ млн євро), Румунія

(-0,47 ТДж/ млн євро), Іспанія (-0,31 ТДж/ млн євро), Словенія (-0,3 ТДж/ млн євро) та Ірландія (-0,12 ТДж/ млн євро).

Частка поїздок потягом. Показник вимірює відносну важливість екологічно чистих засобів пересування в межах туристичної дестинації. Розраховується діленням кількості поїздок, здійснених поїздом, на кількість поїздок, здійснених усіма видами транспорту. Для цього розрахунку враховуються лише внутрішні поїздки тривалістю одну ніч або більше. Вищі значення показника свідчать про більш широке використання поїзда для внутрішніх перевезень порівняно з іншими видами транспорту з більшим впливом на навколишнє середовище. Станом на 2022 р. серед країн ЄС, які найактивніше використовували потяги порівняно з іншими видами транспорту були Фінляндія - 0,15%, Австрія – 0,19 %, Німеччина – 0,24 % та Франція – 0,24%. Найменше потяги як засобів пересування в межах туристичної дестинації (країни) використовували Греція – 0,01%, Болгарія – 0,02%, Хорватія – 0,02%, Словенія – 0,02% та Литва – 0,03%. Підсумовуючи слід зауважити, що % використання потягів порівняно з іншими видами транспорту за усіма країнами ЄС залишається вкрай низьким, що відповідає загальносвітовій тенденції.

Якість води для купання. Цей показник вимірює якість води для купання. Він представляє собою частку місць для купання, які класифікуються як «відмінні» у туристичній дестинації. Критерій вимірювання заснований на наявності значних забруднюючих речовин у прісних та прибережних водах у період із травня по вересень. Вищі значення показника вказують на більш високу якість води для купання у туристичному місці призначення.

Станом на 2023 р. до країн ЄС, які лідерами за якістю води для купання у туристичних дестинаціях доцільно віднести Болгарію (частка місць для купання, які класифікуються як «відмінні» дорівнює 94,79%), Данію (94,97%), Хорватію (96,79%) Австрію (96,92%), Грецію (98,75%) та Кіпр (100%). Слід зазначити, що данні Інформаційної панелі ЄС з туризму свідчать про загальну високу якість води для купання

по всім країнам ЄС-27, проте можна визначити країни з часткою місць для купання, які класифікуються як «відмінні», нижчою за усі інші. Це

Бельгія – 67,69%, Естонія – 68,25%, Угорщина – 69,41% та Румунія – 70%. Доцільно зазначити країну, яка за період 2019-2023 рр. значно покращила досліджуваний показник – це Болгарія, по що свідчить збільшення досліджуваного індикатора з 65,96% до 94,79%, що є найкращим результатом по ЄС-27.

Залежність туризму країни від віддалених міжнародних ринків. Цей показник вимірює залежність туризму країни від віддалених міжнародних ринків. Він розраховується як частка ночей, проведених у закладах розміщення іноземними туристами, які прибули з місць, географічно віддалених від досліджуваної дестинації. На європейському континенті країни вважаються віддаленими, якщо вони знаходяться на відстані 2000 км або більше від місця призначення. Країни за межами європейського континенту завжди вважаються віддаленими. Високе значення показника означає потенційно більший вплив на навколишнє середовище. Станом на 2023 р. найвище значення досліджуваного показника, а отже і суттєву залежність від віддалених ринків, мали країни Мальта – 15,95 %, Ірландія – 19,69 %, Португалія – 21,31 %, Греція – 32,4 7% та Кіпр – 80,67 %. До країн з найменшою часткою ночей, проведених у закладах розміщення іноземними туристами з віддалених країн, згідно Інформаційної панелі ЄС з туризму відносяться Польща – 2,8%, Словаччина – 3,19%, Швеція – 4,1%, Німеччина – 4,12% та Румунія – 4,37%.

Екологічні маркування. Показник свідчить про кількість закладів розміщення в туристичній дестинації, зареєстрованих в EMAS ((EU Eco-Management and Audit Scheme) або які отримали екомаркування ЄС (EU Ecolabel), станом на 31 грудня кожного звітного року. Ці заклади розміщення беруть участь у зеленому переході, зменшуючи свій негативний вплив на навколишнє середовище.

Оскільки одним із бажаних результатів Перехідного шляху для туризму

є збільшення використання закладами розміщення EU Eco-Management and Audit Scheme та EU Ecolabel, до країн лідерів по цьому індикатору доцільно віднести країни з найбільшою кількістю екологічних маркувань. Станом на 2023 р. такими країнами ЄС-27 є Німеччина – 77 од., Італія – 78 од., Іспанія – 106 од., Австрія – 132 од. та Франція – 143 од. Слід зазначити, що згідно Інформаційної панелі ЄС з туризму на туристичному ринку ЄС-27 присутні країни, заклади розміщення яких досі не мають жодного екологічного маркування – це Болгарія, Естонія, Фінляндія, Угорщина, Ірландія, Литва, Люксембург, Латвія, Польща, Швеція та Словаччина. Також слід відмітити від'ємну тенденцію щодо запровадження екологічного маркування як в цілому по ЄС-27 та і по окремим країнам спільноти. Так, загальна кількість екологічного маркування закладів розміщення у 2023 р. у порівнянні з 2022 р. у Німеччині зменшилась на 14 од., у Франції на 4 од., в Іспанії на 3 од., в Нідерландах на 2 од., на Кіпрі на 1 од. Варто підкреслити, що аналізуються данні тільки за двома екологічними маркуваннями, а саме EU Eco-Management and Audit Scheme та EU Ecolabel.

Висновки. Здійснений моніторинг зеленого переходу туристичної екосистеми ЄС за допомогою гармонізованих даних і показників Інформаційної панелі ЄС з туризму, дозволив визначити досягнутий прогрес з підвищення стійкості туризму ЄС за пріоритетним напрямом «Зелений перехід» та свідчить, що: 1) за індикатором «Інтенсивність викидів повітряного транспорту» наявна загальна по ЄС-27 поступова тенденція зменшення середньої кількості викидів CO₂ на одного авіапасажира; 2) за індикатором «Інтенсивність викидів парникових газів у сфері туризму» встановлено хвилеподібне коливання досліджуваного показника, з чергуванням піків (2019 р., 2021 р.) та спадів (2020 р., 2022 р.) та загальне його зменшення на 21,63% (14,18 тонн CO₂-екв / млн євро), що вказує на скорочення внеску туристичної екосистеми у викиди парникових газів і забруднення повітря; 3) за індикатором «Інтенсивність енергоспоживання у сфері туризму» зафіксовано збільшення

енергоспоживання туристичною екосистемою на 0,4 ТДж/ млн євро, що становить 16,95%, що вказує на зменшення енергоефективності сектору; 4) за індикатором «Частка поїздок потягом» виявлено низьке використання туристами та подорожуючими екологічно чистих засобів пересування в межах ЄС-27, проте слід відзначити несуттєвий приріс показника на 0,01% за аналізований період; 5) за індикатором «Якість води для купання» спостерігається висока частка місць для купання, які класифікуються як «відмінні» у туристичній екосистемі ЄС-27, проте спостерігається незначне зменшення

показника з 85,53% у 2019 р. до 84,4% у 2023 р.; 6) за індикатором «Залежність туризму країни від віддалених міжнародних ринків» встановлено невисоку залежність туристичної екосистеми ЄС-27 від іноземних туристів, які прибули з географічно віддалених дестинацій із піковим значенням індикатора на рівні 12,42%; 7) за індикатором «Екологічні маркування» виявлено від'ємну тенденцію щодо запровадження екологічного маркування EMAS або EU Ecolabel в ЄС-27, оскільки спостерігається зменшення кількості закладів розміщення з екомаркуванням на 1,19%.

Список літератури

1. Брич В., Галиш Н. Сталий розвиток туристичної індустрії: екологічний та статистичний вимір. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 4. С. 23-30. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.04.023>
2. Осітнянко Д. О., Примак Т. Ю. Впровадження принципів сталого розвитку в туристичній індустрії. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7612>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.1.152>
3. Зінчук Т. О., Усюк Т. В. Зелений туризм в умовах сталого розвитку та викликів світової економічної кризи. *Проблеми економіки*. 2020. №3. С. 11–17. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-3-11-17>
4. Атамчук З. А. Туризм в Європейському Союзі задля сталого розвитку. *Економіка і організація управління*. 2024. №2 (54). С. 191-202.
5. Подлепіна П. О. Вплив міжнародного туризму на сучасні пріоритети сталого розвитку країн, що розвиваються. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2019. Вип. 54. С. 17-24. DOI: <https://doi.org/10.24025/2306-4420.0.54.2019.177904>
6. Горіна Г. О., Кожухова Т. В. Теоретико-методологічні засади дослідження моніторингу зеленого та цифрового переходу європейської туристичної екосистеми. *Торгівля і ринок України*, 2024. № 1(55). С. 47-57.
7. Кожухова Т. В., Горіна Г. О. Сертифікація сталого розвитку європейського готельного бізнесу: критерії, програми, переваги та проблеми. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган–Барановського. Серія: Економічні науки*. 2024. № 1(80). С. 7-19.
8. Горіна Г. О. Сталий розвиток туризму: стратегічні настанови та практики управління. *Торгівля і ринок України*. 2023. №1 (53). с. 52-63. DOI: <https://doi.org/10.33274/2079-4762-2023-53-1-52-63>
9. Грабар М.В. Пригара О.В. Екологізація туризму як умова сталого розвитку. *Інтелект XXI*. 2021. № 5. С. 16-19. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2021-5.3>
10. Соловій І., Адамовський О., Дубовіч І. Сталий туризм: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. (50). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-79>
11. Sustainable Tourism Implementation: Framework and Toolkit, 2021. URL: <http://surl.li/lszpxu>
12. Policy Guidance to Support Climate Action by National Tourism Administrations, 2024. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284425365>

13. The GTPI Plastics Measurement Methodology for Accommodation Providers, 2022. URL: <http://surl.li/drobkn>

14. Addressing Pollution from Single-Use Plastic Products: A Life Cycle Approach - Key Messages for Tourism Businesses, 2021. URL: <http://surl.li/kiwlgv>

15. Recommendations to Continue Taking Action on Plastic Pollution During Covid-19, 2021. URL: <http://surl.li/pztkro>

16. A Net Zero Roadmap for Travel and Tourism: Proposing a New Target Framework for the Travel & Tourism Sector, 2021. URL: <http://surl.li/vlpono>

17. A Net Zero Roadmap for Travel & Tourism - 2nd Edition, 2024. URL: <http://surl.li/ifibrx>

18. Navigating the Sustainability Journey: The Impact of Mandatory Reporting on Travel & Tourism, 2024. URL: <http://surl.li/btgzvy>

19. The Environmental Impact of Global Tourism Report, 2023. URL: <http://surl.li/ofmxjb>

20. Transition pathway for tourism, 2022. URL: <http://surl.li/rqkqh>

21. European Agenda for Tourism 2030, 2022. URL: <http://surl.li/rqkqm>

22. EU Tourism Dashboard. URL: <http://surl.li/urgtk>

References

1. Brych, V. & Halysh, N. (2020). *Stalyi rozvytok turystychnoi industrii: ekolohichni ta statystychnyi vymir* [Sustainable development of the tourism industry: environmental and statistical dimension]. *Ekonomichniy analiz* [Economic analysis], no. 30(4), pp. 23-30. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.04.023>

2. Ositnianko, D. & Prymak, T. (2020). *Vprovadzhennia pryntsyviv staloho rozvytku v turystychnii industrii* [Implementation of sustainable development principles to the tourism industry]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy], vol. 1. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7612>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.1.152>

3. Zinchuk, T. & Usiuk, T. (2020). *Zelenyi turizm v umovakh staloho rozvytku ta vyklykiv svitovoi ekonomichnoi kryzy* [Green tourism in the context of sustainable development and the challenges posed by the global economic crisis]. *Problemy ekonomiky* [The Problems of Economy], no. 3, pp. 11–17. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-3-11-17>

4. Atamanchuk, Z. (2024). *Turyzm v Yevropeiskomu Soiuzi zadlia staloho rozvytku* [Tourism in the European Union for sustainable development]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia* [Economics and organization of management], no. 2(54), pp. 191-202. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2024.2.18>

5. Podlepina, P. (2019). *Vplyv mizhnarodnoho turizmu na suchasni priorytety staloho rozvytku krain, shcho rozvyvaiutsia* [The

impact of international tourism on the current priorities of sustainable development in developing countries]. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky* [Collection of Scientific Works of Cherkasy State Technological University. Series Economic Sciences], vol. 54, pp. 17-24. DOI: <https://doi.org/10.24025/2306-4420.0.54.2019.177904>

6. Gorina, G. & Kozhukhova, T. (2024). *Teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennia monitorynhu zelenoho ta tsyfrovoho perekhodu yevropeiskoi turystychnoi ekosystemy* [Theoretical and methodological principles of research monitoring of the european tourism ecosystem green and digital transition]. *Torhivlia i rynek Ukrainy* [Trade and Market of Ukraine], no. 1(55), pp. 47-57. DOI : <https://doi.org/10.33274/2079-4762-2024-55-1-47-57>

7. Kozhukhova, T. & Gorina, G. (2024). *Sertyfikatsiia staloho rozvytku yevropeiskoho hotelnoho biznesu: kryterii, prohramy, perevahy ta problemy* [Certification of European hotel business sustainable development: criteria, programs, advantages and problems]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu ekonomiky i torhivli im. Mykhaila Tuhan-Baranovskoho. Serii: Ekonomichni nauky* [Visnyk of Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade. Series Economic science], no. 1(80), pp. 7-19. DOI <https://doi.org/10.33274/2079-4819-2024-80-1-7-19>

8. Gorina, G. (2023). *Stalyi rozvytok turyzmu: stratehichni nastanovy ta praktyky upravlinnia* [Sustainable tourism development: strategic guidelines and management practices]. *Torhivlia i rynek Ukrainy* [Trade and Market of Ukraine], no. 1(53), pp. 52-63. DOI: <https://doi.org/10.33274/2079-4762-2023-53-1-52-63>
9. Hrabar, M. & Pryhara, O. (2021). *Ekolohizatsiia turyzmu yak umova staloho rozvytku* [Ecologization of tourism as a condition for sustainable development]. *Intelekt XXI* [Intellect XXI], no. 1(45), pp. 137-147. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2021-5.3>
10. Solovii, I., Adamovskyi, A., & Dubovich, I. (2023). *Stalyi turyzm: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku v Ukraini* [Sustainable tourism: current state and development prospects in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and Society], no. 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-79>
11. Sustainable Tourism Implementation: Framework and Toolkit, 2021. Available at: <http://surl.li/lszpxu>
12. Policy Guidance to Support Climate Action by National Tourism Administrations, 2024. Available at: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284425365>
13. The GTPI Plastics Measurement Methodology for Accommodation Providers, 2022. Available at: <http://surl.li/drobkn>
14. Addressing Pollution from Single-Use Plastic Products: A Life Cycle Approach - Key Messages for Tourism Businesses, 2021. Available at: <http://surl.li/kiwlgv>
15. Recommendations to Continue Taking Action on Plastic Pollution During Covid-19, 2021. Available at: <http://surl.li/pztkro>
16. A Net Zero Roadmap for Travel and Tourism: Proposing a New Target Framework for the Travel & Tourism Sector, 2021. Available at: <http://surl.li/vlpono>
17. A Net Zero Roadmap for Travel & Tourism - 2nd Edition, 2024. Available at: <http://surl.li/ifibrx>
18. Navigating the Sustainability Journey: The Impact of Mandatory Reporting on Travel & Tourism, 2024. Available at: <http://surl.li/btgzvy>
19. The Environmental Impact of Global Tourism Report, 2023. Available at: <http://surl.li/ofmxjb>
20. Transition pathway for tourism, 2022. Available at: <http://surl.li/rqkqh>
21. European Agenda for Tourism 2030, 2022. Available at: <http://surl.li/rqkqm>
22. EU Tourism Dashboard. Available at: <http://surl.li/urgtk>

Objective. The objective of the article is to monitor the green transition of the EU tourism ecosystem and determine the progress made in increasing the sustainability of EU tourism with territorial detail.

Methods. To achieve the outlined goal, the following methods of empirical and theoretical research are applied: literature review, theoretical generalization (to identify, collect and analyze modern research on greening and sustainable tourism development), statistical research, namely the construction and analysis of dynamic series (to determine the progress achieved in increasing the sustainability of EU tourism with territorial detail using harmonized data and indicators of the EU Tourism Dashboard), tabular method, data visualization (for visual representation and grouping of statistical material, visualization of theoretical provisions).

Results. The green transition of the EU tourism ecosystem is monitored using harmonized data and indicators from the EU Tourism Dashboard, which allow to identify positive and negative changes in indicators under the priority area "Green Transition", namely: 1) according to the indicator "Air travel emission intensity", there is a general gradual trend across the EU-27 of reducing the average amount of CO₂ emissions per air passenger; 2) according to the indicator "Tourism greenhouse gas intensity", a wave-like fluctuation of the studied indicator is established, with alternating peaks and troughs and its overall decrease, which indicates a reduction in the contribution of the tourism ecosystem to greenhouse gas emissions and air pollution; 3) the indicator "Tourism energy intensity" records an increase in energy consumption by the tourism ecosystem, which indicates a decrease in the energy efficiency of the sector; 4) the indicator "Share of trips by

train” reveals a low use of environmentally friendly means of transport by tourists and travelers within the EU-27, but with a slight increase; 5) the indicator “Excellent bathing water” shows a high proportion of bathing sites classified as “excellent” in the EU-27 tourism ecosystem, but there is a slight decrease in the indicator; 6) the indicator “Dependence on distant origins” shows a low dependence of the EU-27 tourism ecosystem on foreign tourists arriving from geographically distant destinations; 7) according to the indicator “Environmental labels and schemes”, a negative trend is identified regarding the introduction of EMAS or EU Ecolabel environmental labels in the EU-27.

Key words: green transition, sustainable development, European tourism ecosystem, EU, transition pathway for tourism, international tourism.

Надійшла до редакції 28.11.2024

**Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.
Project: 101127413 – EVSDESCI – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH**